

ਐਲ ਪੀ ਯੂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀ ਦੀਆਂ 25 'ਵਰਸਿਟੀਆਂ' 'ਚ ਦਰਜਾ

ਜਲੰਧਰ (ਬੈਲੀ ਐਲਬਰਟ)- ਲਕਸ਼ੀ ਪ੍ਰੋਵੈਨਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਐਲ ਪੀ ਯੂ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਿੰਸਟਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਹਾਇਰ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਸਮੇਟਨੈੱਬਲਿਟੀ ਇੰਸਟੀਚਿਟ ਫੋਰ ਟੈਚਿਕਲ 2026 ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀ ਦੀਆਂ 25 ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ 23ਵੇਂ ਰੈਂਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨੰਬਰ 1 ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਉਭਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਲਾਂਕਣ, 116 ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸਸਟੇਨੇਬਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਟੀਚਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ 17 ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ, ਖੋਜ, ਨਵੀਨਤਾ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਰਾਹੀਂ ਮਾਨਵਯੋਗ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। 95.2 ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਦਾਨੀ ਸੂਚਕ ਸੂਚਕ ਦੇ ਨਾਲ ਐਲ ਪੀ ਯੂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਐਲ ਪੀ ਯੂ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਚਾਂਸਲਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸ਼ਾਹ ਮੈਂਬਰ ਡਾ. ਅਰਜੁਨ ਕੁਮਾਰ ਮਿੱਤਲ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਅੱਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰਜ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ, ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਚੁੱਕਣ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰਥਕ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ।

30 ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਨਾਂਅ ਯਾਦ ਪੱਤਰ ਦੇਣ ਮੌਕੇ ਦਿਹਾਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਭਾ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਜਣ ਦਾ ਸੱਦਾ

ਜਲੰਧਰ (ਰਾਜੇਸ਼ ਬਾਪਾ, ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਪੀ)- ਦਿਹਾਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਭਾ ਦੀ ਸੂਬਾ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੂਬਾ ਦਫਤਰ ਜਲੰਧਰ ਸਾਬੀ ਅਮਰਿਕ ਸਿੰਘ ਦਾਉਦ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ। ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਵੈਲੋਲ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸੂਬਾ ਜਨਨਲ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾਉਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਸਕੱਤਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੱਤਰ ਦੇ ਖੱਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਮੋਰਚੇ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸੱਦੇ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਜਿਲ੍ਹਾ/ਤਹਿਸੀਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਯਾਦ ਪੱਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਬਣਨ ਵਲੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੇ ਖੱਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ, ਮਨਹੇਰਾ ਤਹਿਤ ਪੂਰੇ ਸਾਲ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਘੱਟ ਘੱਟ ਦਿਹਾਤੀ 700 ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਭਾਰਤ 'ਜੀ ਰਾਮ ਜੀ ਕਾਨੂੰਨ' ਰੱਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਚੋਣ ਗਰੰਟੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ 1000/1500 ਰੁਪਏ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ, ਬਕਾਏ ਸਮੇਤ ਦੇਣ, ਵਿਧਵਾ ਬੁਢਾਪਾ ਅਤੇ ਅੰਗਰੀਟ ਪੇਨਸ਼ਨ 5000 ਕਰਨ,

ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸਰਕਾਰੀ, ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ, ਸਹਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮਾਈਕਰੋ ਵਾਇਨਸ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਿਰਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਖਾ ਥਾਣੇ ਦਾ ਲੋਭ ਕੱਢ ਰੱਦ ਕਰਨ, ਜ਼ਮੀਨੀ ਸੁਧਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ, ਵਾਧੂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਬੁਝ ਜ਼ਮੀਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਚ ਵੰਡਣ, ਪੰਚਾਇਤੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਚੋਂ ਤੀਜੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਪਲਾਟ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇਣ ਵਰਗੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਤੇ ਹੱਕੀ ਮੰਗਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਫਰਾਂਟਾਂ ਸੰਘਠਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਾਬੀ ਸ਼ਾਸ਼ਿਰ ਸਿੰਘ ਬਟਾਲਾ, ਪਰਾਜੀਤ ਰੰਧਾਵਾ, ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਡਿੱਡਰ ਅਤੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੱਸਿਆਣਾ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਵਰਕਰ ਯੂਨੀਅਨ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲੀ ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ਮੁੰਡੀਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅੱਗੇ ਰੋਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ

ਟਾਂਡਾ ਉਝਮੁਖ (ਮਿਖਲੋਸ ਗਰਗ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸੰਧੂ) ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਵਰਕਰ ਯੂਨੀਅਨ ਪੰਜਾਬ ਰਜਿ. ਨੰ. 26 ਦੀ ਬਾਢ ਟਾਂਡਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਰਾਂਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਨਿਲ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰੈਸ ਬਿਆਨ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵੱਲੋਂ 2800 ਦੇ ਲੱਗਭਗ ਇਨਲਿਸਟਮੈਂਟ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਪਰੇਠੇ ਤੇ ਨਵੇਂ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਤਿੱਖੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਸੀ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਸਥ ਕਮੇਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮੁੰਡੀਆਂ ਤੇ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਉੱਚ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬਿੱਲ ਵਿਚ ਇਨਲਿਸਟਮੈਂਟ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮੁੰਡੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਇਨਲਿਸਟਮੈਂਟ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਸੁਰੱਖਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਦੇ ਹਫ਼ਤੇ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ 'ਚੋਂ ਇਨਲਿਸਟਮੈਂਟ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਵਿਭਾਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਲ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਾ ਵਫ਼ਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਪੱਲਾ ਝਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਅੰਕਸ਼ਨ ਲੈਂਦਿਆਂ ਵੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਾਅਦਾ ਪਿਲਾਵੀ ਵਿਰੁੱਧ 01/07/2026 ਨੂੰ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮੁੰਡੀਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਮੁੰਡੀਆਂ ਕਲਾਂ ਮੁਹਰੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟਾਂਡਾ ਬਾਢ ਦੇ ਸਾਬੀ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਧਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਮਲੀਅਤ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਇਨਲਿਸਟਮੈਂਟ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਬਿੱਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ। ਹਾਜ਼ਰ ਸਾਬੀ ਅਰਜੁਨ ਕੁਮਾਰ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਣਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਗਿੱਲ, ਰਮਨ ਸੈਣੀ, ਪ੍ਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਨਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਪਰਨਾਲਾ ਉੱਚੇ ਦਾ ਉਥੇ ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਰਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਪਾਈ ਗਈ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਲ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪ੍ਰਬੰਧਨ) ਰੈਡ ਆਫਿਸ ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਬੱਲੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿ ਠੱਕਾ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀਆਂ ਔਟਰੀਆਂ ਅੰਦਰ ਆਰ ਐਮ ਐਸ ਪੱਟਰਲ ਉਪਰ ਕਰਕੇ 25/06/2026 ਤੱਕ

ਸਰਕਾਰੀ ਪੋਲੀਟੈਕਨਿਕ ਕਾਲਜ ਯੂਨੀ ਮਾਜਰਾ ਵਿਖੇ ਲੈਬ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ

ਖਰੜ (ਰਹਨਾਮ ਸਿੰਘ ਡੱਲਾ)- ਸਰਕਾਰੀ ਪੋਲੀਟੈਕਨਿਕ ਕਾਲਜ ਯੂਨੀ ਮਾਜਰਾ ਵਿਖੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਕਸ਼ਾ ਕਿਰਨ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਰੋਡ 'ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਉੱਚ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਮੌਤਵ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਾਈਬਰ-ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਸਿਸਟਮ (ਸੀ ਪੀ ਐਸ) ਲੈਬ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਐੱਸ ਡੀ ਐਮ. ਖਰੜ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਐੱਸ ਡੀ ਐਮ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੀ ਪੀ ਐਸ ਲੈਬ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ, ਆਟੋਮੈਸ਼ਨ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਆਫ ਥਿੰਗਜ਼, ਰੋਬੋਟਿਕਸ ਅਤੇ ਇੰਡਸਟਰੀ 4.0 ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਦਾਰਥ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਵੇਗੀ।

ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਪੱਖਮ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਫੋਰਕਾਸਟ ਬਾਰੇ ਅਹਿਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਇਸ ਉਦਘਾਟਨ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਿਆਂ ਲਗਾਤਾਰ ਨਵੇਂ ਉਪਕਰਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੀ ਪੀ ਐਸ ਲੈਬ ਵੀ ਇਸੇ ਲੜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੜੀ ਹੈ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਸਿਵਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਵਿਚਾਰਜ ਪ੍ਰੋ ਗੁਰਬਖਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਐੱਟਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਰੋਡ ਵੱਲੋਂ ਅਭਿਵਿਧਾ ਮਦਾਨ, ਚੀਫ ਪਾਰਟਨਰਸ਼ਿਪ ਅਫਸਰ, ਅਭਿਵਾ ਅਨਿਲ ਡਿਪਟੀ ਮੈਨੇਜਰ ਸਕਿੱਲ ਅਤੇ ਪਾਰਟਨਰਸ਼ਿਪ, ਅੰਕਿਤ ਸ਼ਰਮਾ ਯੰਗ ਪ੍ਰੋਵੈਨਲ ਸਕਿੱਲ ਅਤੇ ਪਾਰਟਨਰਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਸੀ ਪੀ ਐਸ ਲੈਬ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਲੱਭਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ ਅਤੇ ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਰੋਡ 'ਤੇ ਆਏ ਅਭਿਵਿਧਾ ਮਦਾਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਣਵੱਤਾ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ

ਦਿਚਾਰਜ ਪ੍ਰੋ ਗੁਰਬਖਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਐੱਟਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਰੋਡ ਵੱਲੋਂ ਅਭਿਵਿਧਾ ਮਦਾਨ, ਚੀਫ ਪਾਰਟਨਰਸ਼ਿਪ ਅਫਸਰ, ਅਭਿਵਾ ਅਨਿਲ ਡਿਪਟੀ ਮੈਨੇਜਰ ਸਕਿੱਲ ਅਤੇ ਪਾਰਟਨਰਸ਼ਿਪ, ਅੰਕਿਤ ਸ਼ਰਮਾ ਯੰਗ ਪ੍ਰੋਵੈਨਲ ਸਕਿੱਲ ਅਤੇ ਪਾਰਟਨਰਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਸੀ ਪੀ ਐਸ ਲੈਬ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਲੱਭਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ ਅਤੇ ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਰੋਡ 'ਤੇ ਆਏ ਅਭਿਵਿਧਾ ਮਦਾਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਣਵੱਤਾ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਜਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਯੂਨੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਮੋਹਟਿਆਣਾ (ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੁੰਗਰਨੀ) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਏਡਿਡ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰੋਸ ਵਾਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਏਡਿਡ ਸਕੂਲ ਕਰਮਚਾਰੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਏਡਿਡ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀ ਹੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੁਰੰਤ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮਦਨੀਪੁਰ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸ਼ਨਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਦੀਆਸਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੀ

ਤਨਖਾਹ ਗਰਾਂਟ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਏਡਿਡ ਸਕੂਲਾਂ ਤੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਤਰਜੀਹ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੇਕਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਨ। ਯੂਨੀਅਨ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੁਰੰਤ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਜਲਦ ਹੀ ਸੂਬਾ ਪੱਧਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਡੀਪੀਆਈ ਦਫ਼ਤਰ ਅੱਗੇ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਧਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਲਾਪਵਾਹੀ ਕਾਰਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਰੋਸ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਏਡਿਡ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਕਾਇਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੁਰੰਤ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਮਹੇਸ਼ ਗੋਹੇਲ, ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਬਲਦੇਵ ਕੌਰ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੁਰੰਤ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਜਲਦ ਹੀ ਸੂਬਾ ਪੱਧਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਡੀਪੀਆਈ ਦਫ਼ਤਰ ਅੱਗੇ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਧਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਲਾਪਵਾਹੀ ਕਾਰਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਰੋਸ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਏਡਿਡ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਕਾਇਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੁਰੰਤ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਮਹੇਸ਼ ਗੋਹੇਲ, ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਬਲਦੇਵ ਕੌਰ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੁਰੰਤ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਜਲਦ ਹੀ ਸੂਬਾ ਪੱਧਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਡੀਪੀਆਈ ਦਫ਼ਤਰ ਅੱਗੇ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਧਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਲਾਪਵਾਹੀ ਕਾਰਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਰੋਸ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਏਡਿਡ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਕਾਇਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੁਰੰਤ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਮਹੇਸ਼ ਗੋਹੇਲ, ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਬਲਦੇਵ ਕੌਰ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਗੁੰਗਰਨੀ 'ਚ ਮੁਫ਼ਤ ਮੈਡੀਕਲ ਕੈਂਪ ਲਗਾਇਆ

ਮੋਹਟਿਆਣਾ (ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੁੰਗਰਨੀ)- ਪਿੰਡ ਭੁੰਗਰਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਥਾਠ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 498ਵੇਂ ਜੰਮਣ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਸ਼ਾਮਲ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ। ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸਿੰਘ ਭੁੰਗਰਨੀ, ਬੀਬੀ ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ ਕੜਿਆਣਾ ਆਦਿ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰਦੀਤਮਾਜ, ਕਾਮ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੁਫ਼ਤ ਮੈਡੀਕਲ ਕੈਂਪ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਅਮਨ ਕੁਮਾਰ ਰਿਹਾਣਾ ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਸੁੱਚੀ ਟੀਮ ਨੇ 150 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋੜਵੰਦ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਕੇ ਮੁਫ਼ਤ ਦਵਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਸ਼ਿਰਧਾਉ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਡਾਕਟਰ ਅਮਨ ਕੁਮਾਰ ਰਿਹਾਣਾ ਜੱਟਾਂ, ਡਾਕਟਰ ਕਿਰਨ, ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੰਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਅਮਰਿਕ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਨਾਨਾ, ਸੋਹਣੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਲੋਛਕਾਰ, ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾ, ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਹਰਮਨ ਸਿੰਘ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀ, ਸੁਰਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਸਾਬਰਾ, ਪੰਚ, ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਯਾਲ ਸਿੰਘ, ਜਨਨੇਲ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਦਰਬਾਰ ਹਜ਼ਰਤ ਸਾਈਂ ਫੌਜੇਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਜੋੜ ਮੇਲਾ 1 ਤੇ 2 ਨੂੰ

ਅਲਾਵਲਪੁਰ (ਮਦਨ ਬੇਗ਼ਲ)- ਦਰਬਾਰ ਹਜ਼ਰਤ ਸਾਈਂ ਫੌਜੇਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਇੱਛਾਵਾਰੀ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰ ਸਿਕੰਦਰਪੁਰ ਵਿਖੇ 24ਵਾਂ ਸਾਲਾਨਾ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਗੁਰਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੂਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ 1 ਅਤੇ 2 ਜੁਲਾਈ 2026 ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੌਲੇ ਦੌਰਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਗਸਮਾਂ, ਸੂਫ਼ੀਆਨਾ ਰੰਗ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਕਰਸ਼ਣ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਨੁਸਾਰ 1 ਜੁਲਾਈ, ਦਿਨ ਬੁੱਧਵਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸ਼ਾਮ 4 ਵਜੇ ਚਿਰਾਗਾਂ ਦੀ ਰਸਮ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਦਕਿ ਸ਼ਾਮ 6 ਵਜੇ ਤੋਂ ਰਾਤ 9 ਵਜੇ ਤੱਕ ਨਕਾਲ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਨਕਾਲ ਪੰਥ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। 2 ਜੁਲਾਈ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਚਾਰਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਸੂਫ਼ੀ ਕਲਾਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗਾਇਕ ਕੰਠ ਕਲੋਰ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕਿੱਦਾ, ਅਮਰਿਕ ਸਿੰਘ, ਅਸ਼ੀਸ਼ ਕੌਰ, ਅਮਰਾ ਸ਼ੇਖਰ ਅਲੀ ਕਵਾਲ ਅਤੇ ਈਸ਼ਾ ਨਕਾਲ ਪਾਰਟੀ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਗੇ।

ਬਾਬਾ ਬਰਫਾਨੀ ਲੰਗਰ ਸੇਵਾ ਸਮਿਤੀ ਨੇ ਅਮਰਨਾਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਲੰਗਰ ਸਮੱਗਰੀ ਭੇਜੀ

ਜੇਜੇ ਦੋਆਬਾ (ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਮੁੱਗੇਵਾਲ) ਬਾਬਾ ਬਰਫਾਨੀ ਲੰਗਰ ਸੇਵਾ ਸਮਿਤੀ ਮੁਕਰੀਆਂ ਗੁਜ਼ਿਅਰਪੁਰ ਬਰਾਂਚ ਮਹਿਲਪੁਰ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਰਨਾਥ ਯਾਤਰਾ ਮੌਕੇ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੰਗਰ (ਬਾਲਟਾਲ ਲੰਗਰ ਨੰਬਰ 3) ਲਈ ਰਸਦ ਸਮੱਗਰੀ ਭੇਜਾ ਬਾਪੂ ਗੰਗਾ ਦਾਸ ਰਵੀ ਖੜਕੀ, ਕਮਲਜੀਤ ਬਰਾਲੀ, ਗੰਪੀ ਬਸਰਾ, ਜੱਸੇ ਮਲਹੋਤਰਾ, ਸੋਝੋਆ ਬਰਾਂਚ ਤੋਂ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ, ਜੀਵਨ, ਹੋਰ ਵੀ ਸਾਬਕਾ ਐਮ.ਸੀ. ਗਗਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਬਲਦੇਵ ਐਰੀ, ਗੁਜ਼ਿਅਰਪੁਰ ਬਰਾਂਚ ਤੋਂ ਪ੍ਰਦੀਪ, ਦਰਸ਼ਨ, ਨਰੂਲਾ, ਭਨੋਟ, ਲੀ ਫੋਲਡ ਵਾਲੇ ਸਨਮਾਨਯੋਗ ਸਾਬੀ ਅਤੇ ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਤੋਂ ਭੇਜੀ ਗਈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੇਰੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਮਨਦੀਪ ਬੋਸ ਜੀ ਦੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਰਵਨ ਦੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਬਰਫਾਨੀ ਲੰਗਰ ਸੇਵਾ ਸਮਿਤੀ ਮੁਕਰੀਆਂ ਦੇ ਆਏ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ 4 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਰਸਤ/ ਸਮੱਗਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਰਸਦ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਕਰਨ ਮੌਕੇ ਮਨਦੀਪ ਬੋਸ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਡੇਰਾ ਬਾਪੂ ਗੰਗਾ ਦਾਸ, ਜੰਗਿੰਦਰ ਪਾਲ ਪਿੰਕੀ, ਅਨਿਲ

ਮੋਰਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਾ ਅੱਜ

ਚੰਨੀ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨਗੇ

ਮੋਰਿੰਡਾ (ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ) ਯੂਥ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਆਗੂ ਗੁਰਮੇਵ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਗੁਰੂ ਸੋਗਿੱਲ) ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿੱਚ ਗਿੱਲ ਕੌਲਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ 28 ਜੂਨ ਨੂੰ 'ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਾ ਕਰਵਾਇਆ' ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਯੂਥ ਆਗੂ ਗੁਰੂ ਬਗਿੱਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮਾਗਮ 28 ਜੂਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 7 ਵਜੇ ਸਥਾਨਕ ਅਨਾਜ ਮੰਡੀ ਮੋਰਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ

ਰੁਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੋਟੇ 'ਤੇ ਡਾਕਾ ਮਾਰਨ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਬਸਪਾ ਖੋਲ੍ਹੇਗੀ ਸੇਵਾ

ਗੁਜ਼ਿਅਰਪੁਰ (ਓ ਪੀ ਖਾਣਾ)- ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਅਮਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡਾ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਰੀਮਪੁਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਦੇ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰਾਂ ਦੀਆਂ 71 ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਵਿੱਚ ਐੱਸ.ਸੀ. ਅਤੇ ਬੀ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੱਡੇ ਖੱਕੇ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਤ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੈਸ ਬਿਆਨ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਡਾ. ਕਰੀਮਪੁਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਦਾ ਘਾਟ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸੰਜੁਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਦਲਿਲ ਤੇ ਅਤੇ ਪਿਛਤਾ ਵਰਗ ਵਿਰੋਧੀ ਚਿਹਰਾ ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਡਾ. ਕਰੀਮਪੁਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਜ਼ਤੀਫ਼ਾ ਵਿੱਚ ਆਮ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੋਟੇ ਅਧੀਨ ਐੱਸ.ਸੀ. ਅਤੇ ਬੀ.ਸੀ. ਵਰਗ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਨਵੀਂ ਅਸਾਮੀ ਰਾਖਵੀਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਗਈ, ਇਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਘੱਟ ਉਲਘਣ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਚਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਡਾ. ਕਰੀਮਪੁਰੀ ਨੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਸ਼ਖ਼ਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣਿਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਪ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 'ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਪੰਜਾਬ

ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਾ ਅੱਜ

ਚੰਨੀ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨਗੇ

ਮੋਰਿੰਡਾ (ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ) ਯੂਥ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਆਗੂ ਗੁਰਮੇਵ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਗੁਰੂ ਸੋਗਿੱਲ) ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿੱਚ ਗਿੱਲ ਕੌਲਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ 28 ਜੂਨ ਨੂੰ 'ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਾ ਕਰਵਾਇਆ' ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਯੂਥ ਆਗੂ ਗੁਰੂ ਬਗਿੱਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮਾਗਮ 28 ਜੂਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 7 ਵਜੇ ਸਥਾਨਕ ਅਨਾਜ ਮੰਡੀ ਮੋਰਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ

ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਬੀ ਐੱਸ ਸੀ (ਆਰਟੀਫਿਸ਼ਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਐਂਡ ਮੀਡੀਨ ਲਰਨਿੰਗ) ਕੋਰਸ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲ

ਮਹਿਲਪੁਰ (ਸ਼ਬਰੀ)- ਕੋਚੀ ਖੇਤਰ

ਕੇਵਲਕ ਟਾਪੂ (ਆਖਰੀ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਨਵਾਂ ਸ਼ਮਾਲਾ ਐਤਵਾਰਤਾ

ਨਾ ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਰ ਨਾ ਰਾਗੀ ਹਾਂ, ਨਾ ਰਾਜਾ ਨਾ ਬਾਗੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਬੰਦਾ, ਦਰਿਆ ਕਿਝ ਉਛਾਲ ਦਿਆਂ।

- ਜਗਤਾਰ ਸਾਲਮ

Regd. No : L-4/Pb-JL-0023/2024-26, (R.N.I.)-00068/57

ਜਲੰਧਰ : ਐਤਵਾਰ, 28 ਜੂਨ 2026

www.nawanzamana.in

ਕੀਮਤ 5.00 ਰੁਪਏ

ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਪੁਲਤਾਰੀਏ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਕੇਵਲ ਸਿਧਾਂਤਕ-ਸੋਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਗਰੂਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਖਤ ਸਟੈਂਡ ਲੈਣਾ ਵੀ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ।

ਇਹ ਸਟੈਂਡ ਮਹਿਜ਼ 'ਗੋਬਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ' ਸਮੇਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵਿਗਾੜ-ਪਾਉ ਹਰ ਨਾਜ਼ੁਕ ਮੌਕੇ, ਉਹ ਬੌਧਿਕ ਬੁਧਦਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਡਟਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 'ਗੋਬਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ' ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਉਪਜ; 'ਦੁਹਰਿਗ-ਮੱਤ' ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ (ਮਾਰਕਸ ਲਈ ਆਪਣਾ ਖੋਜ ਦਾ ਕਾਰਜ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ) ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਏਂਗਲਜ਼ ਨੂੰ 'ਦੁਹਰਿਗ ਮਤ ਖੰਡਨ'; ਭਾਵ 'ਭੂਹਰਿਗ ਵਿਰੋਧੀ' ਲਿਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਤ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਆਪ ਉਸ ਦਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬਣਿਆ। ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਏਂਗਲਜ਼ ਦੀ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਬੂਥੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

* ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸਵਾਲ ਉਤੇ ਕੋਈ ਗਿਆਇਤ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਹੈ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ! ਜਦੋਂ-ਜਦੋਂ ਹੀ 'ਸਿਧਾਂਤਕ ਕੁਰਾਹ' ਜਾਂ 'ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਅਮਲ, ਜਾਤੀ ਲਾਲਸਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ' ਤਾਂ ਮਾਰਕਸ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ; ਮਾਰਕਸਵਾਦੀਆਂ ਲਈ ਅਝੁਕਾ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਝੁਕੇ ਨਹੀਂ, ਡਟੇ !

ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਜਦੋਂ ਬਾਹੁਨਿਨ (ਰੂਸੀ ਪੈਟੀ-ਬੁਰਜੂਆ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤੇ ਅਰਾਜਕਤਾਵਾਦੀ) ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹਥਿਆਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸਰਗਰਮੀ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਅਵਸਰਵਾਦ ਦੀ ਹਰ ਚਾਲ, ਹਰ ਪਰਤ ਪਾੜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਵਿਗਾੜਾਂ, ਕੁਰਾਹਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਘੱਲ ਦੀਆਂ ਅਦੁੱਤੀ ਲਿਖਤਾਂ ਹਨ।

* ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀਆਂ ਅੱਗੇ ਇਹ ਕਾਰਜ ਮੁੱਕੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵੱਧ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੁਰਜੂਆਜੀ ਆਪਣੀ ਗਰਜ ਪੂਰਤੀ ਲਈ, ਅਜਿਹੇ ਮੱਕਾਪਸਤ ਅੰਸਰਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸਮੇਤ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਬਾਬੂਥੀ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਧੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਉਸ (ਬੁਰਜੂਆ) ਦੀ ਹਾਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਪਰੇਗੀ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਗਾੜਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟ-ਪਨਾਹੀ ਨਾਲ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਾਰ ਤਾਂ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਲੰਬੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

* ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਗਾੜਾਂ ਦੇ ਅਮਲ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ, ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜਿੰਨਾ ਪੁਲਤਾਰੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਅਨੁਪਾਤੀ, ਓਨਾ ਹੀ ਬੁਰਜੂਆਜੀ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿੰਨਾ ਵਜ਼ਨਦਾਰ ਕਥਨ ਹੈ : ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਂ ਕਾਇਮ ਹਨ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧ ਉੱਤੇ, ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ 'ਹਮਾਇਤੀਆਂ' ਨੇ ਵੱਧ ਕੀਤੇ। ਜਮਨ ਕਵੀ ਹੈਨਜ਼ ਬੋਜ਼ ਦੀਆਂ ਕਾਵਿ ਸ਼ਤਕਾਂ ਹਨ : 'ਮੈਂ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਹੱਥੋਂ, ਤੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਹੁੰਦੇ ਸਿਰਫ ਤੇਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਨ ਉਥੇ ਦੇ ਉਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਨ ਉਹ ਜਿੱਥੇ !'

ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਪਦਾਰਥਵਾਦ ਦੀਆਂ ਨੋਸ ਨੀਹਾਂ ਉੱਤੇ ਉਸਰਿਆ ਅਤੇ ਵਿਗਾੜਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਝਾਵਾਂ ਅਡੱਲ ਤੇ ਅਜੇਤੂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਤੇ 'ਮੱਤ' ਤੋਂ 'ਵਿਗਿਆਨ' ਹੋਣ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਪਹੁੰਚੇ-ਕੁਰਾਹੇ ਨੂੰ 1846 ਵਿਚ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਕੇਗਲੀ ਦਾ ਫਲਸਫਾ' ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ-ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਔਲਾਨਿਆ ਅਤੇ ਉਸ (ਪਹੁੰਚੇ) ਨੂੰ ਮੱਧ-ਵਰਗੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਝੰਡਾ-ਬਰਦਾਰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਵਿਅੰਗਮਈ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ 'ਫਲਸਫੇ ਦੀ ਕੇਗਲੀ' ਨਾਮੀ ਕਿਤਾਬ ਨਾਲ ਆਰਥਿਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਤਾਰ ਤੇ ਨਿਖਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਫਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਆਹਮਣੇ-ਸਾਹਮਣੇ ਦੀਆਂ ਹਾੜਾਂ ਲੰਮੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਪਹੁੰਚੇ ਦੇ 'ਸਿੱਖਣ-ਮੁੱਲ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਮੁੱਲ ਦਾ ਕਿਰਤ ਸਿਧਾਂਤ' ਬੰਜਿਆ ਅਤੇ ਇਸੇ ਬਹਿਸ ਨਿਤਾਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਮਾਰਕਸ 'ਵਾਧੂ ਮੁੱਲ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ' ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਿਆ। ਕਿਰਤ ਦੀ ਥਾਂ 'ਕਿਰਤ-ਸ਼ਕਤੀ' (Labour power) ਨੂੰ 'ਜਿਨਾਸ' (Commodity) ਸਾਬਤ ਕਰਕੇ; ਮੁਲਾਨਾ ਕੀਤਾ : 'ਕਿਰਤ-ਸ਼ਕਤੀ ਮੁੱਲ ਸਿਰਜਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦੇ'

(Labour power creates value and a value greater than its own) ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜਸੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ

ਕੇਵਲ ਮਾਰਕਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ

ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਵਿਗਾੜਾਂ, ਕੁਰਾਹਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਘੱਲ

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 'ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਸਮਾਜ'

(Communism or Communist society) ਦੀ ਅਟੱਲਤਾ ਦਾ ਖਾਕਾ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਿਧਾਂਤਕਤਾ, ਇਸ ਬਹਿਸ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਦੇਣ ਹੈ।

ਸੋਚ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ, ਲਿਖਣ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 'ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਮੈਨੀਫੈਸਟੋ' ਵਿਚਲੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਇਸ ਪਦਾਰਥਕ ਵਿਖਿਆਣ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ।

ਪਰ ਅੱਜ ਵੀ ਸਰਮਾਏ ਦੇ ਪਾਲਤੂ, ਮਕਾਰ, ਮੱਕਾਪਸਤ ਅਤੇ ਹਰਮਖੋਰ ਮਾਰਕਸ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਪੁੱਠੇ-ਪੈਰੀ ਹੋ, ਪਹੁੰਚੇ-ਵਾਦ ਦੀ ਪੂਛ ਫੜੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਹੁੰਚੇ-ਵਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ

ਹਨ, ਪਰ ਚਤਰਾਈ ਤੇ ਚੀਨਤਾਈ ਨਾਲ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ 'ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ' ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ 'ਮਾਰਕਸਵਾਦ' ਸੋਚ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵੱਡੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਸੋਚ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ੋਹਰਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਉਹ

'ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ' ਹਨ, ਪਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਉਹ ਪਹੁੰਚੇ-ਵਾਦੀ ਹਨ।

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੁਛਣਾ ਹੈ, ਉਹ 'ਮੁੱਲ ਦੇ ਕਿਰਤ ਸਿਧਾਂਤ' ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟਦੇ ਹਨ।

* ਉਹ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਵਸਤਾਂ (Goods) ਸਮਝਣ ਉਤੇ ਰੁਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮਾਰਕਸ ਦੀ ਲੱਭਤ; ਕਿਰਤ ਦੇ ਦੌਰੇ ਖਾਸੇ ਤੋਂ ਪਿਛਲਖਰੀ ਪਹੁੰਚੇ ਦੇ ਘਰੇਲਾ (ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ) ਸਿਧਾਂਤ ਵੱਲ ਮੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਿਛਲਖਰੀ-ਬਿਤਕਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਕਿਰਤ ਦੇ ਦੌਰੇ ਖਾਸੇ : 'ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਿਰਤ ਸਮਾਂ' ਅਤੇ 'ਵਾਧੂ ਕਿਰਤ ਸਮਾਂ' ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਜਾਂ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

* 'ਸਾਪੇਖ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਿਰਤ ਸਮਾਂ' ਅਤੇ 'ਸਾਪੇਖ ਵਾਧੂ ਕਿਰਤ ਸਮਾਂ' ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਹੈ।

* ਉਹ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਵਸਤਾਂ (Goods) ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਰਮਾਏ ਦੀ ਜਿਨਾਸ-ਉਤਪਾਦਨ (commodity production) ਧਾਰਨਾ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਉਹ 'ਵਰਤੋਂ ਮੁੱਲ' ਅਤੇ 'ਮੁੱਲ' ਦਾ ਵਖਰੇਵਾਂ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਵੀ ਅਸਮਰੱਥ ਹਨ।

* ਉਹ ਪਹੁੰਚੇ ਦੇ 'ਮਿੱਥਤ ਮੁੱਲ' ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਮੁੱਲ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕਤਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ (ਜਾਣ-ਬੁਝ ਕੇ) ਢਕਦੇ ਹਨ।

* ਉਹ ਕਿਰਤ ਦੇ ਦੌਰੇ ਖਾਸੇ 'ਮੁਰਤ-ਕਿਰਤ' ਅਤੇ 'ਅਮੂਰਤ ਕਿਰਤ' (concrete labour & abstract labour) ਨੂੰ ਸਮਝਣ 'ਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹਨ।

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ; ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਸਿੱਖਿਆ (ਲਿਖਣ ਤੇ ਬੋਲਣ) ਦੇ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ, ਮਾਰਕਸ ਦੀ ਲੱਭਤ; 'ਮੁਰਤ-ਕਿਰਤ' (concrete labour), 'ਵਰਤੋਂ ਮੁੱਲ' ਸਿਰਜਕ ਹੈ ਅਤੇ 'ਅਮੂਰਤ ਕਿਰਤ' (abstract labour) 'ਵਟਾਂਦਰਾ ਮੁੱਲ' ਸਿਰਜਕ ਹੈ, ਵਿਚਲੀ ਭਿੰਨਤਾ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਹ ਰੁਕੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ 'ਅੰਨੀ ਗਲੀ' 'ਚ ਵੜੇ ਹਨ।

* 'ਕਿਰਤ ਦੀ ਲੁੱਟ' ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ; 'ਉਤਪਾਦਨ ਸਥਾਨ' (ਖੇਤ, ਖਾਸ, ਕਾਰਖਾਨਾ, ਫੈਕਟਰੀ, ਆਦਿ) ਹਨ। ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਦਾਨ ਰੱਖੀਟਲ 'ਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ :

'ਸਰਮਾਇਆ ਮੁਦਦਾ ਕਿਰਤ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਸੋਤਾਨ ਵਾਂਗ, ਸਿਰਫ ਜਿਉਂਦੀ ਕਿਰਤ ਦਾ ਲਗੂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਰਤ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਵੱਧ ਲਗੂ ਹੁੰਦਾ, ਓਨਾ ਹੀ ਵੱਧ ਜਿਉਂਦੀ ਹੈ।' ਕਿਰਤੀ, 'ਜਿਉਂਦੀ ਕਿਰਤ' ਹੈ, ਜਿਉਂਦੀ ਕਿਰਤ ਦਾ ਲਗੂ ਹੁੰਦਾ ਕੇ ਸਰਮਾਇਆ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਸਰਮਾਏ ਦਾ ਵਾਧਾ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜਿਉਂਦੀ ਕਿਰਤ ਦਾ ਲਗੂ ਹੁੰਦਾ ਰੋਕਣਾ ਹੈ। ਸਰਮਾਏ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ, ਕਿਰਤ-ਅਮਲ (ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ) ਹੈ।

ਪਰ ਉਹ, (ਸਿਧਾਂਤਗੀਣ) ਥਾਂ ਬਦਲ ਕੇ, ਲੁੱਟ ਦਾ ਸਥਾਨ 'ਬਜ਼ਾਰ' (ਵਟਾਂਦਰਾ ਸਥਾਨ) ਨੂੰ ਮਿਥਦੇ ਹਨ; ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ :

'ਮਿੱਥੇ-ਮੁੱਲ' ਤੇ ਵਸਤ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਪੂਰਤੀ ਤੋਂ ਮੰਗ ਦੇ ਉਤਰਾਅ-ਚੜ੍ਹਾਅ, ਲਾਭ-ਹਾਨੀ ਰਾਹੀਂ, ਹੇਠ-ਉੱਤੇ ਹੁੰਦੇ, ਸਮਾਜ ਵਿਚ 'ਅਮੀਰ-ਗਰੀਬ' ਬਣਦੇ ਹਨ। 'ਵਟਾਂਦਰਾ ਸਥਾਨ' (ਮੰਡੀ) ਵਿਚ ਸਰਮਾਇਆ ਵਧਦਾ ਨਹੀਂ, ਅਬਦਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

* ਇਸ ਅਮਲ ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਕਾਰਨ ਉਹ 'ਮਿੱਥੇ ਮੁੱਲ' ਦੁਆਲੇ ਸਰਗਰਮੀ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰਦੇ, ਮੁੜ ਪਹੁੰਚੇ ਦੇ 'ਮਿੱਥਤ ਮੁੱਲ' ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਅਤੇ ਅਮਲ ਵਿਚ, ਭਾਵ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਗੋੜ (ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਿਰੋਧੀ ਸਰਗਰਮੀ) ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਰਕਸ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਰਾਜਸੀ-ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਦਵੰਦਵਾਦੀ-ਵਿਧੀ, ਮੁੜ ਪਹੁੰਚੇ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਨਤੀਜਾ : 'ਮੱਧ-ਵਰਗੀ ਆਰਥਿਕਤਾ' (Middle class economy) ਦੇ ਪੈਂਤੜੇ ਤੋਂ 'ਰਾਜਸੀ-ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ' ਦੀ ਸਰਗਰਮੀ ਜ਼ੋਰਾਂ ਉੱਤੇ ਹੈ।

ਉਹ ਮਾਰਕਸ ਵੱਲੋਂ ਖੋਜੇ ਅਤੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਨਿੱਤਰੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਮਾਰਕਸ ਮੱਧ ਵਰਗੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਜੋ 'ਪੂਰਤੀ ਤੋਂ ਮੰਗ' ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਵਰਗ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਜੋ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਆਧਾਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬਾਰੇ ਵਖਰੇਵਾਂ (ਫਰਕ) ਤੇ ਢੰਗ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ:

"This struggle about the legal restriction of the hours of labour raged the more fiercely since, apart from frightened avarice, it told indeed upon the great content between the blind rule of the supply and demand laws which form the political economy of middle class, and social production controlled by economic foresight which forms the political economy of the working class. Hence the ten hours bill was not only a great practical success, it was the victory of a principle; it was the first time that in broad daylight the political economy of middle class succumbed to the political

ਜਾਵੇ। ਜਮਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਏਕੀਕਰਨ ਕਰਕੇ 1875 'ਚ ਸਾਂਝਾ 'ਗੋਬਾ-ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ' ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ 'ਪਹਿਲੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ (1864)' ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਭਾਵ ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ 'ਲਾਲਸਾਵਾਦੀ' ਵਿਗਾੜ ਭਾਰੂ ਸਨ। ਜਿਸ ਵਿਚ 'ਆਮ ਕੰਮ ਦਿਨ' (Normal working day) ਦੀ ਗਲਤ ਧਾਰਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

ਇਹਨਾਂ ਵਿਗਾੜਾਂ ਦਾ ਵਿਲਾਸੀਕੀਕ ਵਿਸਥਾਰ ਜਮਨੀ ਦੇ ਤੇਜ਼-ਤਰਾਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ 'ਹਰ ਦੁਹਰਿਗ' ਦੀ ਕਿਤਾਬ; ਦੁਹਰਿਗ-ਮੱਤ, 1875 ਵਿਚ ਹੀ ਆਈ ਸੀ। ਗੋਬਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਫੁਰਿਗ-ਮੱਤ ਸਮਕਾਲੀ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਿਚ 'ਨਵਾਂ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਫਲਸਫਾ', ਨਾਮੀ ਵਿਗਾੜਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਸੀ। ਮਾਰਕਸ ਅਤੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਵਿਲਾਸੀਕੀ (ਪਦਾਰਥਵਾਦ ਵਿਰੋਧਵਿਕਾਸੀ) ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਵਿਗਿਆਨਕ ਲੱਭਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸਬੂਤ; 'ਪੁਲਾੜ ਤੇ ਸਮਾਂ' (space & time) ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਲਈ ਥਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਦੀਵਤਾ ਦੀ ਥਾਂ, 'ਸਮੇਂ ਦੀ

ਸ਼ੁਰੂਆਤ', ਧਾਰਨਾ ਫੈਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਦਾਰਥਵਾਦ-ਵਿਰੋਧੀ, 'ਸਮੇਂ' ਦੀ ਵਿਗਾੜੀ ਧਾਰਨਾ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: 'ਇਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ', ਇਸ ਬਗੈਰ ਉਹ ਸਮੇਂ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਜਾਂ ਕਰਵਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਜਿਸ ਬਗੈਰ ਉਹ ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸਮਰਪਤ ਹੋਣ 'ਚ ਅਸਮਰਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਦਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ 'ਦੁਹਰਿਗ-ਮੱਤ' ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੀ। ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਏਂਗਲਜ਼ ਨੇ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਦੀ 'ਦੁਹਰਿਗ-ਵਿਰੋਧੀ' (Anti-Duhring), ਜਿੱਥੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਗਾੜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕਾਰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀ, ਉਹਨਾਂ 'ਚ ਨਿਤਾਰ ਭਰਦੀ, ਨਿਖਾਰ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕਸ ਦੀ ਪੂਰਨ ਸਹਿਮਤੀ ਹਾਸਲ ਸੀ। ਇਹ ਪਦਾਰਥਵਾਦ

ਭਾਵ ਫਲਸਫੇ ਦੀ ਅਤਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪ੍ਰਫਾਸ਼ਤ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਵਰਨਾ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਵਿਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਵਿਗਾੜਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਫੜਨੀ ਅੱਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੇਤਨ-ਦਵੰਦਵਾਦ ਦੀ ਸੂਝ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ। ਏਂਗਲਜ਼ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਵੀ ਦਰਜ ਕੀਤਾ :

* 'ਮਾਰਕਸ ਅਤੇ ਮੈਂ', ਦੋ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਚੇਤਨ-ਵਿਰੋਧਵਿਕਾਸ' ਨੂੰ ਜਮਨ ਵਿਚਾਰਵਾਦੀ ਫਲਸਫੇ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਸੰਕਲਪ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ।' ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਚਿਆਰ ਹੋਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖੀ ਲੱਭਤਾਂ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੇ 'ਗਿਆਨ-ਸੂਤਰਾਂ' ਉੱਤੇ ਚੱਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸੂਤਰ ਹੈ: * ਦਰਸ਼ਨ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਕ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਬਦਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ (ਸਮੇਤ ਨਾਮ ਵੀ) ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। * ਮੌਤਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਪਰਖ, ਪੜਤਾਲ ਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਮੁੜ ਕਸਵੰਟੀ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨੀ (ਚਲਦਾ)

ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤਕ ਜਿੱਤ ਹੈ; ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਫ਼ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਮੱਧ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਰਥਿਕਤਾ, ਕਿਰਤੀ ਜਮਾਤ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਰਥਿਕਤਾ ਮੁਹਰੇ ਗੋਇਆਂ ਭਾਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਰਕਸ ਘੱਲ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਢੰਗ ਅਤੇ ਦਵੰਦਵਾਦੀ ਢੰਗ ਦਾ ਵਖਰੇਵਾਂ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਖੇਤਰ ਵਾਂਗ ਹੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਪਿਛਲਖਰੀ ਵਰਤਾਰਾ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ; ਮਾਰਕਸ ਤੋਂ ਏਂਗਲਜ਼ ਦੁਆਰਾ 'ਗੋਬਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਸਮਝਿਆ

ਜਦੋਂ ਬੁੱਕ ਪਾਈਜ਼ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ 'ਆਲ ਅਰਾਊਂਡ ਦ ਵਰਲਡ' ਨਾਮੀ ਹੋਟ ਨਿੱਕੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੁੱਕ ਜੇਤੂ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਦੋਨਰਾਈਟ, ਡੇਵਿਡ ਸੋਲੋਏ ਅਤੇ ਰੋਡੀ ਡੋਇਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਹਿਤਕ ਜਗਤ ਨੇ ਇਸ ਉਦਮ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਸਲਾਹੁਤਾ ਕੀਤੀ। ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਪੰਡ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਾਲੀ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਾਪੀਆਂ ਬਰਤਾਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮੁਦਾਇਕ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਮੁੜ ਵੰਡੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਜਨਤਕੀਕਰਨ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਦਮ ਜਿਸਦੇ ਅਣਜਾਣੇ ਇੱਕ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਵਲ, ਜੋ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬੋਧ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਗੁਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਾਵਲ ਦੀ ਮੱਤ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਵਾਰ ਮਹ ਰਹੀ ਵਿਧਾ ਔਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੋਗ-ਪੱਤਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇੱਕ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਧਾ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਤਾਂ ਵੀ ਨਾਵਲ ਹਰ ਵਾਰ ਬਚ ਨਿਕਲਿਆ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਦਲਦਾ, ਢਾਲਦਾ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਫਲਦਾ-ਫੁੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਵਾਰ ਜੋ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਤ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਧਿਅਮ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਖ਼ਤਰਾ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਉੱਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬੁੱਕ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਇਸ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਅੰਕੜੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਾਲਗਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅੱਖਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਚਵੇਂਸਾ ਡੀਸੀ ਲੋਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਜਿੰਨਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ; ਇਹ ਉਹ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਪਰ ਕੋਈ ਚਾਲੀ ਕੁ ਸਫ਼ਿਆਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੈ। 2019 ਤੋਂ 2024 ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਕੇਵਲ 4

ਨਾਵਲ ਦੀ ਸੁੰਗੜ ਰਹੀ ਕਹਾਣੀ

ਡੀਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਾਲੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ 5.4 ਡੀਸੀ ਸੀ। 8 ਤੋਂ 18 ਲਾ ਲਾਏ ਖੋਜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 35 ਡੀਸੀ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਸੰਦ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਜ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਦੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਪਾਠਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਗੈਰ-ਪਾਠਕ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਨਹਿਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਘਟਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਇਸ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਕੋਈ ਭੇਤ ਨਹੀਂ। ਇੱਕ ਐਸੀ ਪੀੜ੍ਹੀ, ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਸਕੂਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਮੱਗਰੀ ਕੁਝ ਸਕਿੰਟਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਧਿਆਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਅੱਧਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੋਨੂ ਲਾਣ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ

ਬਾਰੇ ਸਮਝ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸਦਾਗੁਮ ਜਾਂ ਐਂਕਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਿੱਚ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੇ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਨਾਵਲ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਫ਼ਿਆਂ ਤੱਕ ਅਨਿਸਚਿਤਤਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਹੋ, ਇੱਕ ਲੇਖਕ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰੋ ਕਿ ਉਹ ਅੰਤ ਤੀਕ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਉਤੇ ਖਰਾ ਉਤਰੇਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਸ਼ਥਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਪਾਦਕੀਆਂ ਅਤੇ ਲੇਖ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਸੋਚਵਾਨ ਅਸ਼ਥਾਰੀ ਪਾਠਕ ਪਹਿਲੀ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਤਿੱਖੇ ਹੋ ਗਏ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਪਾਦਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਯੋਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਥੇ 'ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬਣਨ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੁਕੀਰਤ

ਸਾਡੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ, ਅੱਗ ਦੁਆਲੇ ਸੁਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਝੱਟਪੱਟ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਸੰਦ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਮਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਮੁੜ ਚੜ੍ਹਤ ਦਾ ਇਹ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਫਲ-ਜਨਮ ਵਰਗਾ ਘੱਟ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਅਟੱਲਤਾ ਵਰਗ ਵੱਧ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਔਲਗੋਰਿਚਿਟਾ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝ ਲਈ ਸੀ। ਪੱਛਮ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ, ਕਹਾਣੀ-ਛੋਟੀ ਕਹਾਣੀ- ਇੱਥੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਗੱਟ ਵਿਧਾ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1933 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਫ਼ਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਗਏ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਵੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਸਿੱਧੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਵਜੋਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਤੀਬਰਤਾ ਦੀਆਂ ਬੇਮਿਸਾਲ ਛੋਟੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਬਲਦੰਤ ਗੁਰਗਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾਟਕਕਾਰ ਵਾਲੀ ਸੂਝ ਲੈ ਕੇ ਆਂਦੀ, ਜੋ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਲ ਜਾਂ ਇਸ਼ਾਰੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਮੇਟ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ

ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਦਰਦ ਦੇ ਤਬਾਹਗੁਨ ਦਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੁ ਸਫ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮੇਟ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ।

ਅਤੇ ਫੇਰ ਹੋ ਕਿੱਸੇ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ-ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਉਹ ਕਾਵਿ-ਕਥਾ ਜਿਸ ਨੇ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਲੋਕ-ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧਾ ਸੀ, ਜੋ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਥੰਨੀ ਰੱਖਣ ਦੀ, ਲੰਮੇ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕਲਾ ਉੱਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬੁੱਕ ਪਾਈਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਬ

‘ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ’ ਦਾ ਅਸਲੀ ਸੱਚ

ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ
ਸੰਪਾ. ਡਾ. ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਸਵੇ : 477, ਮੁੱਲ : 695 ਰੁਪਏ
ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੁਹਾਲੀ

ਕਿਸੇ ਕਿਤਾਬ ‘ਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵਿਚਾਰ ਵਿਮਰਸ਼ ਹੋਣਾ ਕੀ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਭੇਡ ? ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚਲੇ ਤੱਥਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਨਿਬੰਧ ਸਮਕਾਲ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਿਹਤਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਉਹੀ ਤੱਥ, ਵਿਚਾਰ, ਮਿੱਥਾਂ, ਫ਼ਕਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਭੇਡ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ‘ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ’ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹੀ ਭਾਵ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਦ-ਅਮਨੀ ਦਾ ਦੌਰ ਦੌਰਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਚਰਚੇ ਨੇ ਹਨੇਰੀ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਉਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬੇਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਲੱਭ ਰਹੇ ਸਨ, ਫੇਰ ਕਾਪੀਆਂ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਸੱਚ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵੱਲ ਅਗੁਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਮਕਾਲ ਵਿਚਲੇ ਸੱਚਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਦੋਂ ਇਹ ਲਿਖਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂਅ ਮੁਹਰਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸੋਜਸੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਸੰਪਾਦਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ-ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ (2 ਮਾਰਚ 1909-13 ਅਗਸਤ 1986) ਨੇ ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ, ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਇਤਿਹਾਸ, ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਸੁਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੂਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਵਾਨ, ਇਤਿਹਾਸ, ਅਰਥਸ਼ਾ, ਸਮਾਜ, ਧਰਮ ਤੇ ਕਈ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਦੋਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਭ੍ਰਮਣ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਨਗਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕਟ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ। ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਖੇ ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹੇ ਤੇ ਆਈ.ਸੀ.ਐੱਸ. ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਗੁਜਰਾਤ, ਕਰਨਾਟਕ, ਰੁਝਿਅਰਪੁਰ ਆਦਿ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਰਹੇ। ਉਹ ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ, ਨਿਆਂ ਸੰਦੇਹ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਫੈਲੇ ਲੱਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦਬਦਬਾ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਛਵੀ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰ ਸਨ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵਿਸ਼ਵ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੁਝ-ਭੁਝ ਹੋਣੇ ਸਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੋਝਾ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਲੈਣ ਲਈ ਉਹ ਅਜ਼ਾਦ ਸਨ, ਪਰ ਅਜਿਹੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ ਨਾ ਆਏ।

ਹੱਥਲੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਅਸਲੀ ਸੱਚ’ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੁਝ-ਭੁਝ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਮਸਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਮਕਾਲ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੈ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਸੀ ਹੋਸੀਅਤ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਗਵਾਹੀਆਂ ਦੇ

ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਰਕੇ ਇਹਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਇਹਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਾਰਤਾਲਾਪੀ ਸ਼ੈਲੀ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ। ਉਹ ਵੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਵਾਹ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦੀ ਚਿਤਰਕਾਰੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਅਸਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਹਰ ਹੈ। ਇਹਦੀ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ-ਸਰ ਕ੍ਰਿਪਸ ਨੇ ਸੋਨੀ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਨਕਸ਼ੇ ‘ਤੇ ਪਾਨੀਪਤ ਤੋਂ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਲਕੀਰ ਲਾ ਕੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਖਵੇਂ ਅਧਿਕਾਰ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਸਰ ਕ੍ਰਿਪਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਜਾਵੇ, ਕੋਈ ਵਿਧਾਨ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਬਣੇ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਰਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬਣੇ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ? ਮਨਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ, ‘ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ ਮੇਰੀ ਕੌਮ ਤਾਂ ਜਿਹਲਮ ਤੱਕ ਰਾਜ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਥਾਂ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ।’

ਲੇਖਕ ਦਾ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਾਅਵਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਨਾਈ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਾਰ ਕਾਟ, ਉਘਾਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਤਲੋਗਾਰ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੀ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦਾ ਲੋੜ ਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਸੇ ਵੱਡੀ ਧਿਰ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲੈਣ ਦੀ ਕਾਹਲ ਵਿਚ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਵਾਲੀ ਫਿਰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵੱਖ ਤੋਂ ਵੱਖ ਇਲਾਕੇ ਰੱਖਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜੀ ਧਿਰ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕਾਹਲੀ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਇਹਦਾ ਵਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗਾਇਬ ਵੱਲ ਖੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ-ਅਗਸਤ ਸਨ 1947 ਦੇ ਉਤਾਰਾਓ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ, ਸਿੱਖ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਰਵਨਾਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਫਿਰੰਗੀ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ,

ਵਾਰ
ਕ
ਸ

ਚਰਚਾ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਦੀ

ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਢੀਂਗਰਾ

‘ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ?’ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ-‘ਇਹ ਮੁਖ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪੰਗੀ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੱਕਾ ਖੁਝਾ ਬੈਠੇ ਹਨ।’ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹਨ।

‘ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ’ ਕਿਤਾਬ ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਮੁਲਕ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵੀ ਹੈ। ਇਮਾਨਦਾਰ, ਜਖ਼ੋ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬਿਬੇਕ ਖ਼ੁੱਧੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਰੜਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਚਿੰਤਕ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾ ਦਾ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਇਹਦੇ ਲਈ ਉਹਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ‘ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ’ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ-‘ਮਤ ਕੋਈ ਸਮਝੋ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ, ਆਪਣਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਰੋਝੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪੁਸਤਕ ‘ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ’ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਨਿਰੀ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਉਹ ਤਾਂ ਬੀਤ ਚੁੱਕੀ। ਮੈਂ ਤੀਰ ਬੱਤੀ ਸਾਲ, ਘਰ ਰਾਜਕੋਪ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਨੇ ਕੱਟ ਲਏ। ਬਿਨਾਂ ਆਮਦਨ, ਬਿਨਾਂ ਰੋਜ਼ਗਾਰ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਮਾਈ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ, ਲੰਘਾ ਲਏ। ਮੇਰੇ ਇਕਲੌਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਿਹਨਤ-ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਮੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਰੋਗ-ਗੁਸਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਕੇ ਘਰ ਦਾ

ਨਵਾਂ ਥੀਜਿੰਗ ਉਸਾਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਇਕ ਦੇਸ਼, ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ, ਇਕ ਧਰਮ, ਇਕ ਕੌਮ ਵਰਗੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਬੋਧ ਕੇ ਬਹੁਲ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਨੈਣ-ਨਕਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੁੰਝਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਾਸੀਵਾਦ ਦਾ ਗਾਹ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਬਾਕੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਧਰਮ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗਰੰਟੀ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਕੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇਮੰਨੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਤੇ ਬਹੁ-ਕੇਂਦਰ ਸਮਾਜਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਲੇਖਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਸੰਕਲਪ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੱਸਦਿਆਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ-‘ਦੇਵ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਮਾਜ਼ਾ ਕੇਵਲ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਅਤੇ ਘੋਰ ਭੈਅ (terror) ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੋੜਦਾ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਤੇ ਹਰ ਗਰੀਬ, ਹਰ ਕਰਤੱਵ, ਹਰ ਵਿਚਾਰ, ਹਰ ਸੁਪਨੇ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਦੇ ਨੱਕ ਨਕਲ ਪਾਉਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੁ ਵਿਅਕਤੀਤਵ, ਆਤਮਤੱਵ, ਉਲਕਾ ਪ੍ਰਫਲੀਆਂ ਤੇ ਬਲਗੀਤੀ ਦੇ ਰਾਜਸੰਤਾ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਕਤੀਵਾਦੀ ਪ੍ਰਫਲੀਆਂ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਗੁਜਰ ਗਿਆ ਤੇ ਆਸ ਬਣ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਗਤੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਭੀ, ਫੁਟਕਾਰ ਪਾਉਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਹਿਣ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਵੀ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕੇ।’

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੀ ਇਸ ਨੀਤੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਰਾਜਸੰਤਾ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਲਗੀਤ ਤੇ ਨਕਾਰਾ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਫੁਟਕਾਰਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਸਮਾਜ ਨੂੰ

ਰੋਟੀ ਟੁੱਕ ਚਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਪੁੱਜੀ। ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਕੇ ਤੇ ਸੰਜਮ ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉੱਚਤਮ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਚੰਗੇ ਦਿਨ ਵੀ ਦੇਖੇ ਸਨ, ਮੇਰੀ ਅਧੋਗਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਤਿਆਗ ਗਏ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਏ ਪੱਕੇ ਵੱਲ ਗੱਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲਿਆ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਸਿਦਕ ਸਬੂਰੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਨਿਭਾ ਦਿੱਤੀ।

ਲੇਖਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ, ਚਿੰਤਨਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਏਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਸਮਝਣ ਤੇ ਵਿਖਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਇਤਿਹਾਸਕ, ਮਿਥਿਹਾਸਕ, ਲੋਕ ਧਾਰਾਈ ਸੁੱਤਾਂ ਦੀ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੂਬੀ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸਮਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੁਣਛਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨਵਾਂ ਥੀਜਿੰਗ ਉਸਾਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਇਕ ਦੇਸ਼, ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ, ਇਕ ਧਰਮ, ਇਕ ਕੌਮ ਵਰਗੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਬੋਧ ਕੇ ਬਹੁਲ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਨੈਣ-ਨਕਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੁੰਝਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਾਸੀਵਾਦ ਦਾ ਗਾਹ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਬਾਕੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਧਰਮ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗਰੰਟੀ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਕੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇਮੰਨੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਤੇ ਬਹੁ-ਕੇਂਦਰ ਸਮਾਜਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਲੇਖਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਸੰਕਲਪ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੱਸਦਿਆਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ-‘ਦੇਵ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਮਾਜ਼ਾ ਕੇਵਲ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਅਤੇ ਘੋਰ ਭੈਅ (terror) ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੋੜਦਾ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਤੇ ਹਰ ਗਰੀਬ, ਹਰ ਕਰਤੱਵ, ਹਰ ਵਿਚਾਰ, ਹਰ ਸੁਪਨੇ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਦੇ ਨੱਕ ਨਕਲ ਪਾਉਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੁ ਵਿਅਕਤੀਤਵ, ਆਤਮਤੱਵ, ਉਲਕਾ ਪ੍ਰਫਲੀਆਂ ਤੇ ਬਲਗੀਤੀ ਦੇ ਰਾਜਸੰਤਾ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਕਤੀਵਾਦੀ ਪ੍ਰਫਲੀਆਂ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਗੁਜਰ ਗਿਆ ਤੇ ਆਸ ਬਣ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਗਤੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਭੀ, ਫੁਟਕਾਰ ਪਾਉਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਹਿਣ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਵੀ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕੇ।’

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੀ ਇਸ ਨੀਤੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਰਾਜਸੰਤਾ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਲਗੀਤ ਤੇ ਨਕਾਰਾ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਫੁਟਕਾਰਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਸਮਾਜ ਨੂੰ

ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਲੇਖਕ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ-‘ਬਹੁ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਸਮਾਜ (Plural Society) ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਅਤੇ ਪ੍ਰਥਮ ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਪੂਰਨ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਕੇ, ਰਾਜਸੰਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜਸ (State) ਨੂੰ ਇਕੋ ਕੇਵਲ ਇਕ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਘ ਪਰਵਾਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪੱਕੇ, ਭੈਅ ਅਤੇ ਤੱਟੀ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ।’

ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਬਾਰੇ ਵੱਡੀ ਡੀਬੇਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚੇ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰੇਕ ਲਾ ਕੇ ਪਿੱਛਲਪੇਰੀਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਮੌਜੂਦਾ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਕਰਕੇ ਬਹੁ-ਵੈਨੀ ਭਾਰਤੀ ਦਿੱਖ ਨੂੰ ਕਰੂਪ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ‘ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ’ ਵਰਗੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੱਖਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਝ ਸਮਝ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਰਤਮਾਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਨਜਿੱਠਣਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ 1947 ਦੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਅਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੀਸ਼ਨ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਬਣਦਾ ਹੱਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇਹ ਵੀ ਲਾਲਸਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸਿੱਖ ਪਾਰਿਸ਼ਦ ਨਾਲ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜੀਵਿ ਪਾਲਿਟਿਕਸ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ‘ਤੇ ਵੱਡਾ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲ ਮੌਜੂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮੱਕਾਲ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਵਾਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਓਥੇ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਜੇ ਵਾਅਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਖਾ ਮੀਟ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁੱਚੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਦਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਨੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਪਲਟ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਕ ਹਵਾਲਾ ਦੱਸਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-‘9 ਦਸੰਬਰ, 1946 ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬੈਠਕ ਬਾਬੂ ਰਜਿੰਦਰ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ‘ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਰੀ ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਹ ਆਸ਼ਾ ਐਲਾਨ ਹੋ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਬਚਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੁਰੂਪ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਤਿੱਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ

● ਬਾਕੀ ਅਖਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਵੇ ‘ਤੇ

ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਦੀਆਂ ਸੂਖਮ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਰੋਲਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ

ਕਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਗੇ ਫੁੱਲ

(ਰਾਜਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਬੈਨੀਪਾਲ)
ਸਵੇ-155, ਮੁੱਲ-230 ਰੁਪਏ
ਕੈਲੀਬਰ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ
ਮਾਨਵੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੂਖਮਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਡਾ. ਰਾਜਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਬੈਨੀਪਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿਣ ਦਾ ਵੱਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਬਚਪਨ, ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਚੇਤਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਸ ਅੰਦਰ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਤੋਂ ਫਿਰ ਵਿਗਸਣ ਲੱਗੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਲਿਖਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਗੱਲ ਜੋਤ ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਰਾਹਾਂ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਵਿਛ ਗਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਅੰਦਰ ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਸਾਹਿਤ ਕਿਵੇਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ? ਇਹਦੀ ਸੋਝੀ ਆਉਣ ਲੱਗੀ। ਕੀ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ? ਕਿਵੇਂ ਲਿਖਣਾ ਹੈ? ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲ ਹੱਲ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਕਹਾਣੀਆਂ ‘ਤੇ ਉਤਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਫਿਰ ਤੋਂ ਕਹਾਣੀ ਬਣਨ ਲੱਗੀਆਂ। ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਚੋਣਿਆਂ ‘ਚੋਂ ਨਿਕਲ-ਨਿਕਲ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਫਿਰ ਤੋਂ ਕਹਾਣੀ ਬਣਨ ਲੱਗੀ। ਇਸੇ ਤਰਜਬੇ ਵਿੱਚੋਂ 2007 ਵਿੱਚ ‘ਖੰਧੂਣੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਿੰਡ’ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, 2013 ਵਿੱਚ ‘ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਵਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ’ 2014 ਵਿੱਚ, ‘ਪ੍ਰ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਕਾ ਪੁਨਰ ਵਿਵੇਚਨ’ ਵਰਗੀਆਂ ਆਲੋਚਨਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ‘ਕਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਗੇ ਫੁੱਲ’ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕੈਲੀਬਰ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਨੌਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਅੰਗਤ ਦੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਬੁਝਗੁਰੂ ਮਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇ। ਸਰਗਮ ਵਿਹੂਣੇ ਸਾਜ਼ ਮੋਟਾਰ ਵ ਹੋ ਉਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ, ਜੋ ਡਿਪਰੈਸ਼ਨ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਮਾਪਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਨਾ ਦੇਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕੁਸਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਨੋ-ਸੰਤੁਲਨ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਅੰਗਤ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਬੇਟਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੀ ਤਾਏ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬਬੇਰ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਦਿਖਾ ਲਿਆ, ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਇਹਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਹਰਮਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ

ਕਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਗੇ ਫੁੱਲ

ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਹਰਮਨ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਮੇਮੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਦੇ ਆਉਣ ‘ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਵੀ ਭਰ ਨਾ ਲੱਗਦਾ ਤੇ ਉਹ ਕਿੱਨੀਆਂ ਹੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ, ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ, ਰਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤੇ ਪੱਛੀਆਂ ਦੀਆਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਦਾਦੇ ਦਾ ਸਾਥ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ। ਸੋ ਇਹ ਸਾਝ ਤਦ ਤੱਕ ਸਰਗਮ ਵਿਹੂਣਾ ਸੀ, ਜਦ ਤੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰੋਂਦਿਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਦਾਦੇ ਦੇ ਸਾਥ ਨਾਲ ਇਸ ਸਾਝ ਵਿੱਚ ਤਰੰਗਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ‘ਚੀਨੀ ਮੰਨੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ’। ਰਾਣੀ ਨੀਮੀ ਦੀ ਕੁੜੀ ਮਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਪਾਲਦੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਘਰੇ ਮਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ੀਆਂ ਨਾ ਆਉਣਾ, ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ, ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਉਸ ਪਿਆਰ ਦਾ ਹੱਕ ਲੈਣ ਲਈ ਸੱਭ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੁੜੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਗੁਜ਼ੀਆ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪਸੰਦ ਕਰਨਾ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਕਹਾਣੀ ਬਿਨਾਂ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਕਹਾਣੀ ‘ਕਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਗੇ ਫੁੱਲ’ ਛੋਟੀ ਬੱਚੀ ਰੇਸ਼ਮਾ ਦੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਖੁੱਧ ਉਪਰੇਤ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਦੇ ਹਨ। ਗਾਇਬ ਪੱਟੀ ਤੇ ਫਲਸਫ਼ਾ ਨੂੰ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਸ਼ਾਵਿਲ ਵੱਲੋਂ ਬੰਬਾਰੀ ਤੇ ਉੱਥੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ, ਬਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਧੀਆਂ-ਮਾਵਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੀ ਕਿ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਚ ਕਮਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਖਾਣ ਲਈ ਲਿਆਏ ਬਰੋਡ ਹੀ ਦੇਖਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਫੌਜੀ ਫੁੱਲ ਵਰਗੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸਰੀਰਕ

ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਬੋਝ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਬਣਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਮਝ ‘ਤੇ ਰੁਲਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਰੈਕ ਨਾ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਰ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਵਾਪਰੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਕਮਲੇ ਹੋਏ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਸ ਦੇ ਘਰੋਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਆਪ ਵੀ ਬਹੁਤ ਅਪਸ਼ੈਟ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਿਹੂ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰਿਹੂ ਜੇ ਆਤਮਘਾਤ ਨਾ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਵੀ ਇਹਦੇ ਵਾਂਗ ਕਮਲਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ, ਪਰ ‘ਸਹੁਰਾ ਦਿਸਦਾ ਤਾਂ ਰਹਿੰਦਾ’ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਭੁੱਖਾ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਮੈਡੀਕਲ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਬੋਝ ਖੱਲੇ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਫੁੱਟਕਾਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤਰਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਸਾਹਿਤ ਚਿੰਤਨ
ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਫੌਜੀ ਗਲੀ ਦਾ ਮੌੜ ਮੁੜਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਪੀੜੇ-ਪੀੜੇ ਹੋਈ ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਕਦਮੀਂ ਕਰਦੀ ਉਹਦੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਖੜ੍ਹੀ, ਔਕਲ!..... ਬਰੋਡ.....? ਦੋ ਫੌਜੀ ਵੱਲ ਸਵਾਲੀਆ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਫੈਲਾ ਦਿੱਤੇ। ‘ਬਿਛੋੜੇ ਪੇਂਡਿਆਂ ਦਾ ਨਾਚ’ ਉਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਬੋਝ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਬਣਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਮਝ ‘ਤੇ ਰੁਲਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱ

ਗੂੜ੍ਹੇ ਨੀਲੇ ਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਹੈਵਲਾਕ ਟਾਪੂ

ਹੈਵਲਾਕ ਟਾਪੂ ਦੀ ਸੋਹ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਸਵੇਰੇ-ਸੁਵੱਖਤੇ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਸੌਂ ਗਏ ਸੀ। ਅੰਡੇਮਾਨ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂਰਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਸੈਲਾਨੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦਿੱਸ਼ਾ ਅਤੇ ਬੀਚਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਘੱਟ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੋਟਲ ਛੱਡ ਕੇ ਨਵੀਂ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਤੀਜੀ ਦਿਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਸਵੇਰੇ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਉੱਠ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ। ਸਵੇਰ ਦੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਨਮੀ ਅਤੇ ਹਲਕੀ ਖਾਰਪਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਸੀ। ਪਹੁੰਚਣ ਵੇਲੇ ਹੋਟਲ ਦੀ ਬਾਲਕੋਨੀ ਤੋਂ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੱਕ ਚਮਕਦਾ ਨੀਲਾ ਸਮੁੰਦਰ ਦਿਸਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਪਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਵੇਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ - ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ-ਛੁਡਾ ਕੇ ਨਾਨਕੇ ਕੱਜ ਜਾਣਾ। ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਹੁਣ ਜਵਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਹੀ ਚਮਕ ਸੀ ਜੋ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਨਵੀਂ ਖੋਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਯਾਤਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੋਟਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਾਡਾ ਨਾਸ਼ਤਾ ਪੈਕ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੁੜੀਆਂ, ਛੋਲੇ ਅਤੇ ਕੋਲੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਸਾਮਾਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਆ ਬੈਠੇ। ਪਰੰਤੂ ਬਲੇਅਰ ਦੀਆਂ ਸੁੰਨਸਾਨ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਸੁੰਦਰ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਹੁਡੀ ਜੈਟੀ 'ਤੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਜੈਟੀ ਉੱਤੇ ਵੱਡੀ ਭੀੜ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਕਈ ਯਾਤਰੀ ਟਿਕਟ ਲੈਣ ਲਈ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਡੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬੁੱਕ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਤੋਂ ਬਚ ਗਏ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੈਕੇਜ ਤੋਂ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਟਿਕਟਾਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਵੇਰੇ ਤੁਰੰਤ ਟਿਕਟਾਂ ਮਿਲਣ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਦਿੱਕਟ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅੰਡੇਮਾਨ ਡਾਇਰੀਜ਼-3

ਬੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ

ਤੋਰੇ ਦੇ ਮੱਛੀਆਂ ਫੜਨ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਰੂਜ਼ ਦੀ ਹੌਲੀ ਗਤੀ, ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਰਿਦਮ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਸੁੰਨਪਣ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਧੁਨ ਬਣ ਗਏ ਜੋ ਸਦਾ ਲਈ ਯਾਦ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਲੱਗਭੱਗ ਪੰਦੋਂ ਦੇ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਕਰੂਜ਼ ਹੈਵਲਾਕ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੀ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲ ਗਿਆ-ਗੂੜ੍ਹੇ ਨੀਲੇ ਤੋਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹਰਾ-ਨੀਲਾ। ਪਾਣੀ ਇੰਨਾ ਸਾਫ਼ ਸੀ ਕਿ ਹੇਠਲੇ ਕੋਰਲ 'ਤੇ ਮੱਛੀਆਂ ਤੱਕ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਦਰੱਖਤ, ਰੇਟਲਡ ਡੈਂਟ ਤੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਮੁੰਦਰ-ਇਹ ਸਭ ਦਿਸ਼ਾ ਸਮੁੰਦਰ ਨੇਕ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਲੱਗਭੱਗ ਪੰਦੋਂ ਅੱਠ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈਵਲਾਕ ਟਾਪੂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਸਵਰਾਜ ਦੀਪ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਹੈਵਲਾਕ ਟਾਪੂ ਇੱਕ ਪੈਰ ਰੱਖਦੇ ਹੀ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਤਾਜ਼ਗੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ। ਹੈਵਲਾਕ ਟਾਪੂ ਕਿਸੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੀ ਕੈਨਵਸ ਵਰਗਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ-ਨੀਲਾ ਆਕਾਸ਼, ਹਰੇ-ਭਰੇ ਦਰੱਖਤ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸਮੁੰਦਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਵਿੱਛਿਆ ਪਿਆ ਸੀ।

ਅੰਡੇਮਾਨ-ਨਿਕੋਬਾਰ ਟਾਪੂ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈਵਲਾਕ ਟਾਪੂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ਬੂਰਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਟਾਪੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸੋਢੇ ਬੀਚਾਂ, ਫਿਰੰਗੀ ਪਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਰਹਿਮਤਾਲੀ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਬਲੇਅਰ ਤੋਂ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਸਥਿਤ ਇਹ ਟਾਪੂ ਰਿਚੀਜ਼ ਆਰਕੀਪੈਲਾਗੋ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਟਾਪੂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੱਗਭੱਗ 92 ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਖੇਤਰਫਲ ਵਾਲਾ ਇਹ ਟਾਪੂ ਕਰੀਬ 18 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲੰਬਾ ਅਤੇ 8 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਚੌੜਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਇਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਲੱਗਭੱਗ 6,300 ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਪ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖਾਸੀਅਤ ਇਸ ਦੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ। ਚਿੱਟੀ ਰੇਤ, ਨੀਲਾ-ਹਰਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਪਾਣੀ, ਘਣੇ ਜੰਗਲ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਮਾਹੌਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਪ੍ਰੀਤੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜੀਵਨ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗਾ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰੂਬਾ ਡਾਈਵਿੰਗ ਅਤੇ ਸਨੌਰਕਲਿੰਗ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਰਲ ਰੀਫ਼ਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਹੇਠਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਹਰ ਸਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੱਲ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ। ਟਾਪੂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਅੱਜ ਵੀ ਉੱਜੜਕਟੀਬੋਧੀ ਜੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇੱਥੇ ਦੀ ਜੀਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਇਹ ਜੰਗਲ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਖੁਸ਼ਬੂਰਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਕਈ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਆਵਾਸ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਹੈਵਲਾਕ ਟਾਪੂ ਦਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਜਨਰਲ ਸਰ ਹੇਨਰੀ ਡੇਲਾਕ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਦਿਲਚਸਪ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਅੰਡੇਮਾਨ ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਟਾਪੂਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕਾਲੋਨੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਟਾਪੂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਛੂਤਾਂ ਵਾਂਗ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦਿਆ ਦਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ। 1947 ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਵੱਡੇ ਕਾਰਨ ਉਜੜੇ ਬੰਗਾਲੀ ਮੂਲ ਦੇ ਲੋਕ, ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਵੱਸੇ

ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਟਾਪੂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਅੰਡੇਮਾਨ ਟਾਪੂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਬਣ ਗਏ ਤਾਂ ਹੈਵਲਾਕ ਲੋਕਲ ਵਸਨੀਕਾਂ ਤੇ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਖਿੱਚ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਅੱਜ ਇਹ ਅੰਡੇਮਾਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਜੋ 2018 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਬਦਲ ਕੇ ਸਵਰਾਜ ਦੀਪ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਹੈਵਲਾਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੈਵਲਾਕ ਪਹੁੰਚਣ ਉੱਤੇ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾਈ ਗੱਡੀ ਸਾਡਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੁੱਕ ਕੀਤੇ ਸੰਗਰੀਲਾ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਡੇਰੇ ਲਾਏ। ਇਹ ਹੋਟਲ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਬੀਚ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਰਹਿਣ ਯੋਗ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਹੋਟਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਸ਼ਾ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਹਰੇ-ਭਰੇ ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਨਾਲ ਲਹਿਰਾਂਦਾ, ਇਹ ਸਥਾਨ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁਰਾਜ ਦਾ ਟੋਟਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੀ ਕੈਨਵਸ ਵਰਗਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ-ਨੀਲਾ ਆਕਾਸ਼, ਹਰੇ-ਭਰੇ ਦਰੱਖਤ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸਮੁੰਦਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਵਿੱਛਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਵੇਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਖਿੜਕੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਹਵਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਵੇਰ ਦੇ ਨਾਸ਼ਤੇ ਲਈ ਜਦੋਂ ਡਾਇਨਿੰਗ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਗਏ ਤਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਕਵਾਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਨੇ ਭੁੱਖ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਮੁੰਦਰੀ ਫਿਸ਼, ਤਾਜ਼ੇ ਫਲ ਅਤੇ ਸਪਾਰਨ, ਪਰ ਸੁਆਦਲੇ ਖਾਣੇ ਨੇ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਬਕਾਵਟ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਅਤੇ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲ ਬਿਤਾਏ ਸੁਆਦੇ ਪਲਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਬਾਹਰ ਚਮਕਦੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਕਿਨਾਰੇ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇੱਕ ਦਾਅਵਤ ਵਰਗਾ ਅਨੁਭਵ ਸੀ। ਨਾਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਟਾਪੂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬਿਤਾਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਹੋਟਲ ਦੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਬੀਚ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਬੱਚੇ ਦੱਬ-ਬੱਬ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਮੈਂ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਉੱਥੇ ਪਈਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਜਾ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ। ਅਸੀਂ ਮਿੱਠਾ ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਇੱਕਮਿੱਕ ਹੋ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਨਾਰੀਅਲ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਬਹੁਤ ਸਮੱਤ ਹਨ। ਇੰਨਾ ਮਿੱਠਾ ਨਾਰੀਅਲ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੀਤਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਨਾਰੀਅਲ ਦੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਅੰਡੇਮਾਨ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਇਸ ਬੁਰਾਈ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਦੇਵੇਂ ਨਿਆਣੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਨਹਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਸੇਨਤ ਮਾਰੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਸਰੂਬਾ ਡਾਈਵਿੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਲੱਗਭੱਗ ਦੋ ਘੰਟੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬੀਚ 'ਤੇ ਬਿਤਾਏ। ਅਸੀਂ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਚਾਹ ਪੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਥਾਨਕ ਏਜੰਸੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰੂਬਾ ਡਾਈਵਿੰਗ ਦੀ ਬੁਕਿੰਗ ਕੀਤੀ। ਟੂਰਿਜ਼ਮ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜਾ ਪੱਖ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੇ ਏਜੰਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਓਨਾ ਹੀ ਸੈਲਾਨੀ ਲਈ ਟੂਰ ਮਹਿੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰੂਬਾ ਡਾਈਵ

ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਕਦੇ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਤੋਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੇਠਾਂ ਵਧਣਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਅਨੁਭਵ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹੀ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉੱਪਰ ਦੀ ਗੰਠੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਿਘਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਇੱਕ ਨਰਮ ਨੀਲਪਨ ਫੈਲਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹੇਠਾਂ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਦਰਦ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗਾਈਡ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਉੱਪਰ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਉੱਪਰ ਲੈ ਆਇਆ। ਦਰਦ ਇੱਕਦਮ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦਬਾਅ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕੰਨ ਦਰਦ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ

ਹੈ। ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਉੱਪਰ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਾਰਦ ਦੇ-ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਸਿਰ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਫਿਰ ਹੇਠਾਂ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਤਜਰਬੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਜਾਦੂਈ ਸੋਸਾਰ ਤੇ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਪਹਿਲਾ ਪਲ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੁੱਬ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ, ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਦੁਨੀਆ ਸੀ-ਨੀਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਤੈਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ, ਕੋਰਲ ਰੀਫ਼ਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਸਭ ਕੁਝ ਇੱਕ ਸੁਪਨੇ ਵਾਂਗ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਡਾਈਵਿੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸੀ-ਡਰ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਕੇ ਅਣਜਾਣ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਕਦਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ। ਪੰਜਾਹ ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ। ਸਾਡਾ ਕੈਮਰਾਮੈਨ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਸੋਸਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੇਟੀ ਤੇ ਬੇਟਾ ਦੋਨੋਂ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਲੁਈਸ ਹੀ ਸੀ। ਹੈਵਲਾਕ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਮਹਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੀਵੰਤ ਕੋਰਲ ਰੀਫ਼ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰ ਹੇਠਾਂ ਉੱਗੀਆਂ ਬਨਸਪਤੀਆਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਸੋਸਾਰ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਇੱਕ ਜੀਵਨ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਕ੍ਰਿਸਟਲ ਵਰਗੇ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਤਜਰਬੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੁਬਕੀ ਕਿਸਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬੈਕ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਕੇ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਪਲ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਅਸੀਂ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ-ਡੁੱਧਾਈ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਣਾ! ਸਾਡੇ ਗੇਅਰ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਲੁਈਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਅਸੀਂ ਆਕਸੀਜਨ ਸਿਲੰਡਰ ਨਾਲ ਕਿਸਤੀ ਤੋਂ ਸਿਰ ਪਰਨੇ ਉੱਤਰਦੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਿਸਟਲ-ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰੇ। ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚਮਕ ਲੈਣਾ ਬੜਾ ਜਿਹਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਹੇਠ ਸਾਹ ਮੂੰਹ ਰਾਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਲਾ ਹੀ ਬਾਹਰ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨੌਕ ਉਪਰ ਕਲਿਪ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ

ਕਿਤੇ ਕੋਰਲ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਚਟਾਨਾਂ ਵਾਂਗ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਝਾਤ ਮਾਰਦੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਤੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਜੀਵ ਜੀਵੰਤਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮੱਛੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤੋਰਦੀ ਗੁਜ਼ਰੀ। ਉਸ ਦੀ ਗਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਗੰਗੀਰਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਸਿਰਫ਼ ਸੁੰਦਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਗਹਿਰਾ ਤੇ ਰਹੱਸਮਈ ਸੋਸਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਹੇਠਾਂ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸੀ। ਸਿਰਫ਼ ਸਾਹ ਲੈਣ 'ਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਨਿਕਲਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ, ਜੋ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਪਿਘਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ ਕੋਰਲ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹਿੱਲਦੇ ਸਨ, ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਸਮੁੰਦਰੀ ਕੱਛੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖਿਆ। ਲੁਈਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤੈਰਨ ਵਾਲੇ ਬੂਟ ਲਾਹ ਦਿੱਤੇ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਅਨੁਭਵ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਗੋਂ ਗੂੰਗੇ ਦੇ ਗੁੜ ਖਾਣ ਵਾਂਗ ਮਹਿਸੂਸ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸਾਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਹੇਠ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਸੈਸ਼ਨ ਫਿਰ ਹੋਇਆ। ਮੇਰਾ ਬੇਟਾ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਧੀ ਦੀਆਂ ਪਾਣੀ ਹੇਠਲੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਭਾਰਹੀਣਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਚੁੱਪ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਾਂਗਾ-ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿੱਚ ਕਦਮ ਰੱਖਣ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਗੱਤਬਾਹ ਲੁਈਸ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਾਥੀ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਗੱਤਬਾਹੀ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪੈਂਟਾ ਘੰਟਾ ਕਿਵੇਂ ਬੀਤ ਗਿਆ, ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਕਿਸਤੀ ਉੱਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਗਿੱਲੇ ਟਪਕਦੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਕੰਨਾਂ ਤੱਕ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਲ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਅਨੁਭਵ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਹਿੰਮਤ, ਦਲੇਰੀ, ਬੇਧਨ ਅਤੇ ਖੋਜ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਮਿਸ਼ਰਣ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਹੇਰਾਨੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਖੇਡ ਨਹੀਂ ਸੀ-ਇਹ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਯਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਕਿਤਾਬ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹੈਵਲਾਕ ਦੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਨੇ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਅਮਿੱਟ ਛਾਪ ਛੱਡੀ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਇੱਥੇ ਆਵੋ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਿਓ। ਅਸੀਂ ਲੁਈਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਟੀਮ ਦਾ ਪੰਨਾਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਲੈ ਕੇ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਤੇਜ਼ ਭੁੱਖ ਲੱਗ ਆਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਖਾਣੇ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਖਾਣਾ ਖਤਮ ਕੀਤਾ, ਅਚਾਨਕ ਤੇਜ਼ ਮੂੰਹ ਵਰਨ ਲੱਗਾ। ਅਸੀਂ ਹੋਟਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕੀਤਾ। ਖਿੜਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਦਿਖਦੇ ਉੱਤੇ ਮੂੰਹ ਦੀਆਂ ਖੂਦਾਂ ਨੂੰ ਨੱਚਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੌਸਮ ਸਾਡੇ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਾਲਪਾਥਰ ਬੀਚ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ। ਇਹ ਬੀਚ ਸਾਡੇ ਅਤੇ ਘੱਟ ਭੀੜ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਨਾਰੇ ਉੱਤੇ ਸੋਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਸਿੱਪੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਸ਼ਾਮ ਬਿਤਾਈ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਪਲਾਂ ਲਈ ਸਾਡਾ ਪਰਵਾਰ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਅਸੀਂ ਹੋਟਲ ਲਈ ਚੱਲ ਪਏ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਜਲਦੀ ਸੌਣਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਦਭੁੱਤ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਏਜੰਟ ਉੱਤੇ ਕਾਇਆਕਿੰਗ ਕਿਸਤੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਪਰ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਆ ਰਹੇ ਬਦਲਾਵ ਕਰਕੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਘਬਰਾਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਵਾਂਗ ਸਵੇਰੇ ਮੀਂਹ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ, ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਵਾਧੇ ਰਹਿ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਕਾਇਆਕਿੰਗ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੱਲ੍ਹ ਹੈਵਲਾਕ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਧਾ ਨਗਰ ਬੀਚ 'ਤੇ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣਾ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਦਾ ਲੋਧਾ-ਜੋਧਾ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਹਸ, ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਮਿਸ਼ਰਣ ਸੀ। ਹੈਵਲਾਕ ਟਾਪੂ ਨੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਜਿੱਤ ਲਏ ਸਨ।

